

КРУГЛИЙ СТІЛ, ПРИСВЯЧЕНИЙ 140-Й РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ М. МОГИЛЯНСЬКОГО

4 грудня 2013 р. в Інституті історії, етнології і правознавства імені О. М. Лазаревського Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка відбувся круглий стіл, присвячений 140-й річниці від дня народження Михайла Могилянського. Учасників заходу від імені земляків видатного історичного й культурного діяча тепло привітали директор Інституту О. Коваленко та перший проректор ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка В. Дятлов.

Провідний науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ НАНУ С. Ляшко висвітлила бібліографічні вподобання М. Могилянського як першооснову його дослідницької і творчої діяльності. Завідувач 2-го науково-експозиційного відділу Чернігівського обласного історичного музею імені В. В. Тарновського Т. Журавльова ознайомила присутніх колег та студентську молодь з драматичною історією родини Могилянських, котра стала відображенням трагічної епохи тоталітаризму. О. Ермоленко, вчений секретар Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника М. М. Коцюбинського, простежила шляхи співпраці М. Могилянського з “великим

сонцепоклонником”, а науковець Т. Ермашов – зі знаним ученим, академіком ВУАН С. Єфремовим. Доцент кафедри історії та археології України Інституту історії, етнології і правознавства імені О. М. Лазаревського Т. Демченко розповіла про вагомий журналістський доробок публіциста на сторінках преси Чернігівщини періоду 1917–1918 рр.

Цікаві доповіді доповнювалися пізнавальною слайд-презентацією про різноманітні аспекти життя й діяльності вченого й митця, кола його близьких та колег, “місця пам’яті”, підготовленою доцентом кафедри українознавства Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій С. Іваницькою.

Відомий історик І. Гирич презентував аудиторії тематичний номер журналу “Пам’ятки України” (2013, №9), присвячений 140-й річниці від дня народження М. Могилянського (22 листопада (4 грудня) 1873 – 22 березня 1942) – правника, публіциста, критика, письменника, літературознавця, громадського й політичного діяча. М. Могилянського нині зараховують до категорії “напівзабутих інтелектуалів”, хоча свого часу цей талановитий і працьовитий уродженець Чернігівщини відігравав неабияку роль у багатьох сферах літературного й громадсько-політичного життя в першій третині ХХ ст. З легкої руки відомої дослідниці Наталі Шумило М. Могилянського називають “письменником честі”: боротьба за честь та гідність, за вільну людську індивідуальність та творчу свободу, за творення конституційної і правової держави визначала провідні магістралі його життєвого шляху. “Честь” – так називався його роман, що не дочекався друку за тоталітарних часів та побачив світ лише 1990 р. Постаць М. Могилянського, незважаючи на його значний внесок у публіцистику, літературну критику й художню творчість, усе ж недостатньо висвітлена в сучасній науковій і популярній літературі. Тематичне число “Пам’яток України: історія та культура” (головний редактор – Л. Богослов, відповідальний за випуск – І. Гирич, упорядники – С. Іваницька й Т. Демченко) є кроком щодо “наближення” засобами візуалізації минулого (кожен матеріал містить велику кількість автентичних ілюстрацій – світлин, портретів) до читача цієї надзвичайно цікавої особистості. Автори реконструювали життєвий і творчий шлях письменника, показали процес формування ідентичності, відтворили його візію української культури та українсько-російських стосунків, розповіли про непросту, почасти трагічну долю великої родини Могилянських. Чого вартий лише такий факт: із чотирьох дітей митця троє, безпосередньо залучених у літературу – журналістка Олена, поетеса Лідія (Ладя Могилянська), письменник Дмитро, що писав під псевдонімом “Дмитро Тась”, були репресовані. Провідною тезою презентованого номеру є думка про те, що М. Могилянський “за своїм світовідчуттям, творчою енергетикою, типом мислення, темпом життя, енциклопедизмом, нарешті, певною “розкиданістю” своїх творчих інтересів був типовою постаттю інтелектуала “Срібного століття” – унікальної конструкції ренесансного типу культури, що розквітла в умовах російської імперської дійсності на початку ХХ століття...”. Автори висловлюють надію, що “Михайло Могилянський, представник старовинного шляхетного роду, безжально знищеного вихорами

революцій, громадянських війн, “великого терору”, економічних і соціальних катастроф, має остаточно повернутися до нас” (С. 8).

Для появи на світ цього тематичного номера важливою виявилася підтримка нащадків Ладі Могилянської – Ірини Єфімової та Єлизавети Шнайдер, котрі вже не вперше приїжджають з Канади в подвижницькій справі публічного відновлення спадщини своїх знаменитих предків, родини Саф’янів-Могилянських, численних учених-істориків краєзнавців, бібліотекарів, працівників музейної сфери.

У розділі “Акцент” опубліковано статті С. Іваницької й Т. Демченко “Михайло Могилянський: життєвий та творчий шлях”, Т. Журавльової “Рід Могилянських”, Т. Демченко “Запишіть мене до чернігівської Просвіти”: М. Могилянський та І. Шраг” (де висвітлено дружні й професійні стосунки письменника з відомим громадським діячем Чернігівщини адвокатом І. Шрагом, а в додатку подано листи М. Могилянського та його матері Марії Миколаївни до останнього), О. Єрмоленко й Г. Степанець “М. Могилянський та М. Коцюбинський: літературна співпраця”; С. Ляшко “М. Могилянський – останній лицар Постійної комісії для складання біографічного словника діячів України (1923–1933)”. Уміщено підготовані до друку С. Ляшко “Автобіографічні матеріали Михайла Могилянського (з фондів Інституту рукопису НБУВ)”. У розділі “Рукописи і друки” подано статтю С. Іваницької “Праця “Первая Государственная Дума” як пам’ятка політичної публіцистики”, де проаналізовано погляди М. Могилянського на проблему парламентаризму й реформування політичного устрою Російської імперії під час революції 1905–1907 рр.

У розділі “Полемічні сторінки” опублікована стаття С. Іваницької і С. Ляшко “М. Могилянський, В. Ленін та право націй на самовизначення (коментар до незавершеної дискусії)”, де на підставі архівних документів, публіцистики, щоденника М. Могилянського 1930-х рр. відновлено історію полеміки 1913–1914 рр. кадета-“українофіла” М. Могилянського та вождя РСДРП(б) В. Леніна із національного (зокрема українського) питання. У розділі “Сильветки” М. Чабан оприлюднив записи інтерв’ю – “Згадує М. Саф’ян, зять М. Могилянського” та свої спогади про спілкування з дочкою Могилянського (“Олена Могилянська: спомини та листи”). У розділі “Пам’ять місця” подані цінні нотатки “Місця пам’яті М. Могилянського”. “Місця пам’яті” – це простір пам’яті, який виходить за межі уявлень про минуле. Пам’ять про письменника локалізується в таких географічних пунктах, як Чернігів, Петербург, Київ, Дніпропетровськ. У розділі “Бібліографічні знадоби” вміщено персоналістичний бібліографічний покажчик.

Деякі документальні матеріали публікуються вперше. Число оздоблене унікальними світлинами з родинного архіву Могилянських – Саф’янів (Дніпропетровськ), із фондів Чернігівського обласного історичного музею імені В. В. Тарновського, Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника М. М. Коцюбинського. На обкладинці – портрет М. Могилянського роботи відомого українського художника Михайла Жука. Як уявляється, це число “Пам’яток України”, як і сам часопис у цілому в оновленому форматі, гідно репрезентує такий дослідницький напрямок, як “історія пам’яті” й персоналістика в пам’ятках історії та культури, а тому має стати у пригоді фахівцям-гуманітаріям і всім, хто цікавиться громадсько-політичною історією України й долею її славетних родин.

*Тарас Єрмашов
м. Київ*

Отримано 11 грудня 2013 р.

